

A HATÁR MENTI BŰNCSELEKMÉNYEK TURIZMUSFÖLDRAJZI ASPEKTUSAI MAGYARORSZÁGON

Bevezetés

A turizmus világszervezetének (WTO) adatai szerint Magyarország a világ leglátogatottabb célállomásai közé tartozik²⁵⁷. 2001-ben, amikor megközelítőleg 14 millió turista kereste fel az alig 10 milliós népességű országot, 14. helyen állt a turistákat fogadó országok világranglistáján. Az 1990. évi rendszerváltozás a turizmus eredményes fejlődését elősegítő politikai és gazdasági változások mellett számos negatív társadalmi jelenséget is indukált. Ezek közül kiemelkedik a bűnöző életforma terjedése, amely kedvezőtlen hatást gyakorol Magyarország turizmusára. A regisztrált bűncselekmények többségét Budapesten és az ország más nagyvárosaiban követik el, amelyek a turisztikailag leginkább frekvenciált területek közé tartoznak. Annak ellenére, hogy a külföldiekért jogsértések aránya az összes bűncselekményhez viszonyítva elenyésző, mindössze 3 % (megközelítőleg minden 1000. belépő külföldit éri sérelem), azok visszaszorítása a magyarországi turizmuspolitika egyik kiemelt feladatának tekinthető. Ez a felismerés arra vezethető vissza, hogy a külföldi vendég az őt ért hatások alapján sztereotípiákat alkot, s mivel a turisták egyben a hazai társadalmi közegük diplomatái is, így egyetlen átélte atrocitás elegendő lehet ahhoz, hogy az adott környezetben kedvezőtlen kép alakuljon ki Magyarországról. Kevesebb szó esik azonban azokról a külföldi állampolgárokról, akik Magyarország területén követnek el bűncselekményeket (az összes bűncselekmény 5 százalékában külföldi az elkövető). Amíg a külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények a turisták által frekvenciált térségekben (Budapest, Balaton) koncentrálnak, addig a külföldiek által elkövetett jogsértések többsége valami módon Magyarország államhatáraihoz kötődik. A határ illegális úton történő átlépése, az ország területén való jogellenes tartózkodás, a tiltott, vagy az engedélyezett mennyiséget meghaladó áru behozatala (kivitele) gyakran összefüggésbe hozható az elkövető turisztikai, illetve annak álcázott tevékenységével. Ez a magatartás elsősorban a turizmushoz kötődő munkahelyek szürke gazdaságot erősítő feltöltésével és a tradicionális bevásárlóturizmusban érhető tetten. Tanulmányunkban – miközben körüljárjuk a turizmus és a biztonság legfontosabb kapcsolódási pontjait – röviden elemezzük a külföldiekért jogsértéseket, majd áttekintjük az elmúlt évtizedben Magyarország határain a szomszédos országok állampolgárai által elkövetett tipikus jogsértéseket és megpróbálunk rámutatni azok esetleges idegenforgalmi vetületeire is. Annak ellenére, hogy a kutatási eredményeink minden esetben a Rendőrség, a Vámőrség és a Határőrség, illetve a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisainak másodelemzésére épülnek, a vizsgált jogsértések turizmussal való kapcsolatba hozatala spekulatív, leginkább egy eddig kevesebb figyelmet kapott probléma eredményes feltárásának megalapozását szolgálja.

---

²⁵⁷ A tanulmány alapjául szolgáló kutatásokat az OTKA T 046074 sz. programja támogatta.

A turizmus biztonságának komplex értelmezése és földrajzi megközelítése

A turizmus biztonságának kérdése nem sorolható a posztmodern kor új keletű társadalmi kihívásai közé, mivel az utazások történetében az útra kelőknek mindig is számolniuk kellett a rájuk leselkedő veszélyekkel. Egyetlen történelmi korban sem érezhette magát teljes biztonságban az utazó akár lóháton, akár postakocsival, akár lakóautóval kelt útra. A turizmus biztonsága napjainkra összetett fogalommá vált. Elsősorban a turista személyi és vagyonszükségletét jelenti, de ide értendő az idegen környezetben való tájékozódás, a helyi jelrendszerek megértésének, továbbá a társadalmi konvenciók közvetítésének kérdése, nem utolsósorban a vásárlás és a fogyasztás biztonsága is (Michalkó 2001). A turizmus biztonságának értelmezésekor abból kell kiindulni, hogy a turista még akkor is idegen környezetben mozog, ha már járt az adott célterületen, ezért a megérkezése pillanatától a legkülönbözőbb veszélyeknek van kitéve. Mivel a turista utazását a környezetváltozás igénye jelentős mértékben motiválja, így a meglátogatott helyen szeretné a szabadidejét az otthoni viszonyokhoz képest lazábban, feszültségtől mentesen eltölteni. Ezért az utazás alkalmával a turista nem az értékeinek védelmére, hanem az újszerű élményekre koncentrál, így a világ számos pontján ezt a helyzetet használják ki a bűnözők (Chesney-Lind–Lind 1986, deAlbuquerque–McElroy 1999, Michalkó 2003).

Közvetlenül főként a turista személyi és vagyonszükséglete tekinthető veszélyeztetettnek, igaz a turisták ritkán válnak erőszakos támadások áldozataivá. Az utóbbi évtizedek nemzetközi politikai légköre azonban jó néhány esetben bebizonyította, hogy a terrorizmus brutalitása nem kíméli a turisztikailag frekvenciát területeket sem (Wall 1996). A közelmúlt eseményei igazolják, hogy a terror, vagyis az arctalan és váratlan agresszió nemcsak olyan potenciális konfliktus-zónákban mint amilyenek Észak-Írország, Ciprus vagy Spanyolország egyes részein találkozhatunk, hanem népszerű turistaparadicsomokban (Djerba-sziget, Bali, Luxor) is lesújthat az odalátogatókra (Buckley–Klemm 1993, Aziz 1995, Sönmez 1998, Ioannides–Apostolopoulos 1999). Mára az ilyen jellegű konfliktusok kezelésének kérdése egyaránt jelentős szerepet játszik a turizmus tervezésének (Anson 1999) és az eseményekkel kapcsolatos marketingkommunikáció (Hall 2002) folyamatában.

Némely esetben éppen a turista sajátos kereslete gerjeszti a bűnözést, amelynek önmaga is áldozatává válhat, amikor olyan attrakció (sexbár, drogtanya) igénybevételekor keveredik konfliktusba, amelyek kapcsolatban állnak az alvilággal (Cohen 1996). Előfordulhatnak olyan esetek is, amikor az illető bűnözői magatartását a turista szerepében leplezi, így látszólag a turisztikai tevékenysége során válik áldozattá, valójában a prostitúcióban, az éjszakai életben, a szervezett bűnözésben, a kábítószer-kereskedelemben, vagy az embercsempészetben való aktív jelenléte vezet a sértetté válásához.

Annak ellenére, hogy ezek a jelenségek komoly sajtóvisszhangot kapnak, a turisták személyét ért erőszakos bűncselekmények töredékét képezik a turisták értéktárgyaival kapcsolatban elkövetett bűncselekményeknek. Legtöbb esetben már a ruházata, a környezetétől eltérő nyelvű kommunikációja, sajátos viselkedésszerűsége alapján felismerhető, hogy a kiszemelt áldozat külföldi vendég, akivel kapcsolatban feltételezhető, illetve gyakran látható hogy az utazásához szükséges értéktárgyakat, iratokat (valuta, hitelkártya, útlevelel, fotóelektronika) magánál tartja. Ha a turista gépkocsival érkezik, akkor éppen a legértékesebb vagyontárgya, a személygépkocsijának eltérő rendszáma alapján vélelmezhető, hogy kevesebb figyelmet fordít a programja során magára hagyott jármű védelmére. A szállodai szobák, az idegenforgalmi szezonban bérelt ingatlanok, az üdülőhelyek kiadásra kínált nyaralói esetén legtöbbször tudható, hogy azokat külföldi

turisták veszik igénybe, így napközben üresen, védtelenül állnak, a szállásokon hagyott értéktárgyak a betörni szándékozók számára könnyen megszerezhetőek.

A bűnözés terjedése idővel fordítottan arányossá válhat a turisták érkezésével, bár előfordulnak olyan települések (Nápoly, New York), amelyek felkeresésében a veszélyérzet megtapasztalása is motivációként jelentkezik. A turista a jelen bűncselekményeinek szenvedő alanyává válhat, ugyanakkor a múltban elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos létesítmények (híres gengszterek búvóhelye, vagy kedvenc kocsmája, esetleg egy börtön) idegenforgalmi attrakciót jelentenek a számára (Tarlow – Muehsam 1996).

A külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények megítélésekor egyrészt a vizsgált terület általános fertőzöttségéből másrészt az oda érkező turisták számából célszerű kiindulni. Feltételezhető, hogy ha egy térségben magas a bűnözési ráta, akkor a külföldiek is jobban ki vannak téve a bűncselekményeknek, illetve a turisták számának növekedésével nő a sérelmükre elkövetett esetek száma. Ebből arra lehet következtetni, hogy a külföldiek sérelmére elkövetett bűnesetek, azok sajátosságaiából adódóan, sokkal inkább a látogatószám növekedésével mintsem az általános bűnügyi fertőzöttséggel vannak összefüggésben. Tehát a turista mint potenciális áldozat azon bűncselekményi típusokat tekintve mondható veszélyeztetettnek, amelyeknél a turisták tér-és időbeli koncentrátsága összefüggésbe hozható értéktárgyaik védhetőségének csökkenésével.

A bűnözés térbeliségének problematikájával elsősorban a földrajztudomány foglalkozik. A bűnözésföldrajz a bűnözés térbeli kiterjedése mellett annak társadalmi hátterét, települési vonatkozásait is vizsgálja (Kovács 1989), a lezajló társadalmi folyamatok ismeretében a bűnözés várható térbeli elmozdulásait prognosztizálja (Herbert 1982). A bűnözés földrajzával foglalkozó kutatási témák az utóbbi évtizedben kiszélesedtek. Pain (1991, 1997) az áldozatok társadalmi státuszát is figyelembe véve igyekezett feltárni az őket érintő bűncselekmények bekövetkezésének gyakoriságát, de olyan vizsgálatra is sor került, amelyben egy konkrét bűncselekményi kategóriát kiragadva komplexen elemezték annak társadalmi, gazdasági, politikai hátterét (Michalek 1995). A kutatások során egyre nagyobb szerepet kapott a bűnözésre vonatkozó statisztikai adatok térinformatikai (GIS) elemzésének módszere, amelynek segítségével kisebb területegységekre vetítve is feldolgozhatóvá, a remélt prognózis alapjává válhatnak a meglévő információk (Ratcliffe – McCullagh 1998). A turizmus bűnözésföldrajzi szempontú megközelítésére mindeddig kevesen vállalkoztak, igaz a turizmus és a bűnözés kapcsolatával foglalkozó tanulmányok többsége (Pizam – Mansfeld 1996, Hall–Timothy–Duval 2003) nem nélkülözi a térbeliség megjelenítését sem. Michalkó (2001) először a városi turizmus vizsgálata során Budapestre vonatkozóan végezte el a külföldi turisták bűncselekményekben való sértettségének komplex, szociálgeográfiai elemzését, majd a kutatást egész Magyarországra kiterjedően megismételte (Michalkó 2002).

Az illegális migráció és a turizmus biztonságának összefüggései

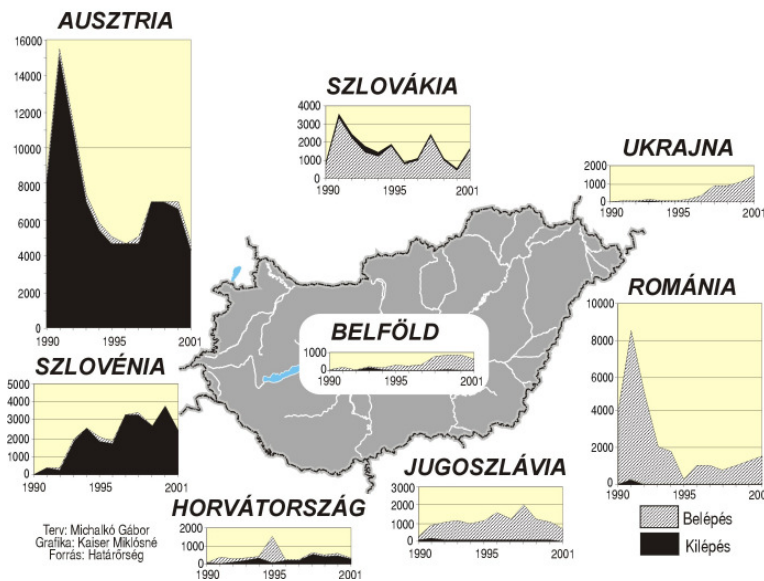
A migrációval foglalkozó kutatások többsége a vizsgált jelenséget olyan mozgásként írja le, amely egy területi egység határának átlépésével jár együtt, miközben egyfajta állandóságot, a hosszabb tartózkodás tényét is magában hordozza (Illés 2000). A migrációt legtöbbször a határ két oldalán meglévő fejlettségbeli különbségek váltják ki, amely eltérések a határ nélküli világ szükségessége, vagy a globalizáció uniformizáló hatása hangoztatásának ellenére is fennállnak. A határoknak egyre inkább a belépés korlátozásában van szerepük, mert - az antidemokratikus rendszerek összeomlásának köszönhetően - amely

országokból el kívánnak jönni az állampolgárok, onnan kiengedik őket, de ahova menni szeretnének, ott szigorú szabályokkal kell szembenéznük. A nemzetközi határok mobilitást gátló szerepének folyamatosan csökkenése (Timothy 1995) és a jóléti társadalmak nyitása közben nem szabad megfeledkezni a bűnöző életvitelt folytatók illegális határátlépésének társadalmi veszélyeiről sem. Az illegális migráció révén olyan személyek léphetnek egy másik állam területére, akiknek a turistaként történő beutazása korlátozás alá esik. Az illegális migráció következménye, hogy az érintettek tartózkodásának költségeit az informális gazdaságban jelentkező tevékenységgel, esetleg különböző súlyú bűncselekmények elkövetésével fedezik, amellyel tovább rontják az adott ország közbiztonsági helyzetét (Kobolka–Ritecz–Sallai 2003). Egy közelmúltban lezárult vizsgálat megállapította, hogy a feketemunkást foglalkoztató magyarországi települések 24,7 százalékában külföldiek is vannak az illegális munkavállalók között (Sík 2003).

Az Európai Unió állampolgárai az újonnan csatlakozó országokkal kapcsolatban számos felmérés során kifejezték abbéli félelmüket, hogy a “keleti nyitás” egyben az illegális bevándorlás, munkavállalás és a nem kívánt bűnözői csoportok megjelenésével fog együtt járni (Vas 2000). A Schengeni megállapodásból és annak végrehajtásából fakadó normáknak (Ritecz 2003) a 2004-ben belépő tagállamok részéről történő betartása ugyan minimálisra csökkenti a kriminogén személyek Unióba való bejutását, de nem zárhatja ki a turistaként jogszerűen ott tartózkodók deviáns magatartását (Jakubovich 2000). A külföldiek akár legális, akár illegális módon tartózkodnak Magyarországon legtöbbször a turista szerepében követik el a jogsértéseket, 1996-2001 között az ismertté vált bűnelkövetők közel 5 százaléka volt külföldi, akiknek 36 százalékát románok, 12 százalékát jugoszlávok, 7,6 százalékát ukránok tették ki.

1. ábra

TILTOTT HATÁRÁTLÉPÉS MAGYARORSZÁGON
HATÁRSZAKASZOK SZERINT 1990–2001

A tiltott határátlépés a migrációval összefüggésébe hozható tipikus jogsértés (Sallai 2003, Tóth 2003). Ezt a bűncselekményt az a személy követi el, aki az államhatárt engedély nélkül, vagy meg nem engedett módon lépi át. A tiltott határátlépés során Magyarország területére jutó külföldi állampolgár az előírt regisztrálás miatti lebukást elkerülendő alacsony valószínűséggel tölti éjszakáit kereskedelmi szálláshelyeken. Ennek ellenére igénybe veheti az éjszakai élet vendéglátóipari szolgáltatásait, a magyar állampolgárok és a turisták sérelmére elkövetett akár apróbb egzisztenciális bűncselekményekkel (zseblopás, alkalmi lopás) is alááshatja a helyi turizmus eredményességét, valamint idegenellenességet szíthat a magyar állampolgárokban. A Határőrségtől kapott adatbázis feldolgozását követően megállapítható, hogy Magyarország határszakaszain a tiltott határátlépés a rendszerváltozástól napjainkig mindennapos és gyakori jogsértésnek számít (1. ábra). Az elkövetés irányultsága a határszakasz mentén fekvő ország társadalmi, gazdasági viszonyainak és az onnan történő továbblépés függvényében változik. Szlovákia, Ukrajna, Románia és Jugoszlávia felől tipikusan Magyarországra történő illegális belépéskor követik el a tiltott határátlépést, míg Ausztria, Szlovénia és Horvátország esetében a kifelé irányuló mozgás során. A jelenség a rendszerváltozás körüli években csúcspontot ért el, azóta a legtöbb határszakaszon visszaesés, stagnálás érzékelhető. Ez alól szembetűnő kivételt Szlovénia és Ukrajna jelent, előbbi a kifelé, utóbbi a befelé irányuló illegális migrációban mutat az átlagtól eltérő tendenciát. Napjainkban a tiltott határátlépés kényszere sokkal inkább a térségen túli nemzetközi eseményekre, mintsem az egyes szomszédos országok gazdasági viszonyaira, illetve állampolgárainak életstratégiáira vezethető vissza. Ez alól a román állampolgárok jelentenek kivételt, akik mind a mai napig – igaz csökkenő mértékben – aktív szereplői a tiltott határátlépéseknek. Amíg 1990-ben a vizsgált jogsértés elkövetőinek 72 százaléka, addig 2001-re már csak 32 százaléka volt román állampolgár. A románok mellett évenként változó mértékben a jugoszláv és a török állampolgárokat is az elkövetők között találjuk. Figyelemre méltó az utóbbi évek moldáv, afgán és iraki elkövetői körének arányaiban bekövetkező, értelemszerűen az adott ország belpolitikai viszonyainak taszító hatásával magyarázható növekedése.

Évről évre számos olyan külföldi állampolgár ügyével találkozunk a hatóságok, akik a vonatkozó jogszabályokat megkerülve kívánják magyarországi tartózkodásukat legalizálni, vagy meghosszabbítani. Ennek az elkövetői csoportnak a döntését befolyásolhatja a tartózkodási helyük idegenforgalmi attraktivitása, vagy az abból fakadó kedvező tényezők (munkalehetőség, szórakozási lehetőség, bűncselekmények). Így a tiltott határátlépés mellett az úti okmány tekintetében elkövetett közokirathamisítás, 2001-ben 2543 esetben elkövetett jogsértés, melyben a román (31 %), a jugoszláv (18 %), a moldáv (9 %) és a macedón (7) állampolgárok voltak leginkább érintve. Meg kell említeni a jogellenes belföldi tartózkodást, vagyis a kiutasított külföldi engedély nélkül való magyarországi jelenléte már kevésbé jellemző jogsértés, 2001-ben 344 esetet regisztráltak, amelyet román (61 %), jugoszláv (5 %) és moldáv (20 %) állampolgárok követtek el. Tekintetbe véve, hogy az Európai Unió 2004. évi kibővítéséből éppen az említett bűncselekményekben és szabálysértésekben érintett államok maradnak ki, így állampolgáraik a migrációval kapcsolatos jogszabályokra visszavezethető szigorodó elbírálás alá fognak esni, ami által a belépni szándékozók a kevésbé bürokratikus, klasszikus turista szerepben való beutazásra lesznek ösztönözve. A közeljövőben tehát vélhetően még inkább érvényes lesz az az összefüggés, miszerint a belépési és bevándorlási szabályok szigorodása, továbbá az egyre

hatékonyabbá váló határőrizet miatt a turista státuszban való tartózkodók száma és aránya meg fog emelkedni.

Külföldiek Magyarországon: turisták és áldozatok

A Magyarországra legálisan belépő külföldiek száma 1996-ban megközelítette a 40 milliót, de 2001-ben is 30 millió fő körüli látogatót regisztráltak a határállomásokon. Az 1996-2001 közötti időszakot vizsgálva a belépők 75 százaléka a hazánkkal szomszédos országokból érkezett, őket a német (10,1 %), illetve a többi Európai Unió tagállambeli beutazó (12,9 %) követi, a tengerentúlról belépők aránya elenyésző. A környező országokat tekintve Ausztria (16,3 %) állampolgárai vezetnek a beutazók listáját, a legkisebb arányban (2,9 %) Szlovéniából érkeztek látogatók. Ha a szálláshely-statisztikát figyelembe véve a turizmus oldaláról kívánjuk megközelíteni a Magyarországon tartózkodó külföldieket, akkor legelőször azt kell kiemelni, hogy a Magyarországra belépő összes külföldinek mindössze 8,8 százaléka vett igénybe kereskedelmi szálláshelyet. Ez a tragikusan alacsonynak mondható arány még inkább kedvezőtlenebbé válik, ha a környező országok tekintetében vizsgálódunk. Az összes Magyarországra belépő szlovák állampolgárnak 0,68 százaléka vesz igénybe kereskedelmi szálláshelyet, a legmagasabbnak tekinthető osztrák arányszám is alig lépi túl a 4 százalékot. Ez azt jelenti, hogy a Magyarországgal szomszédos országok állampolgárainak összességében évi tízmilliós nagyságrendű érkezése nem jár együtt a klasszikus idegenforgalmi tevékenységükkel. Érkezésük számához képest kevésbé járulnak hozzá az ország idegenforgalmi bevételeihez, ugyanakkor a regisztrált szálláshelyeket igénybevevő többi külföldivel együtt potenciális áldozatait jelentik a bűnelkövetőknek.

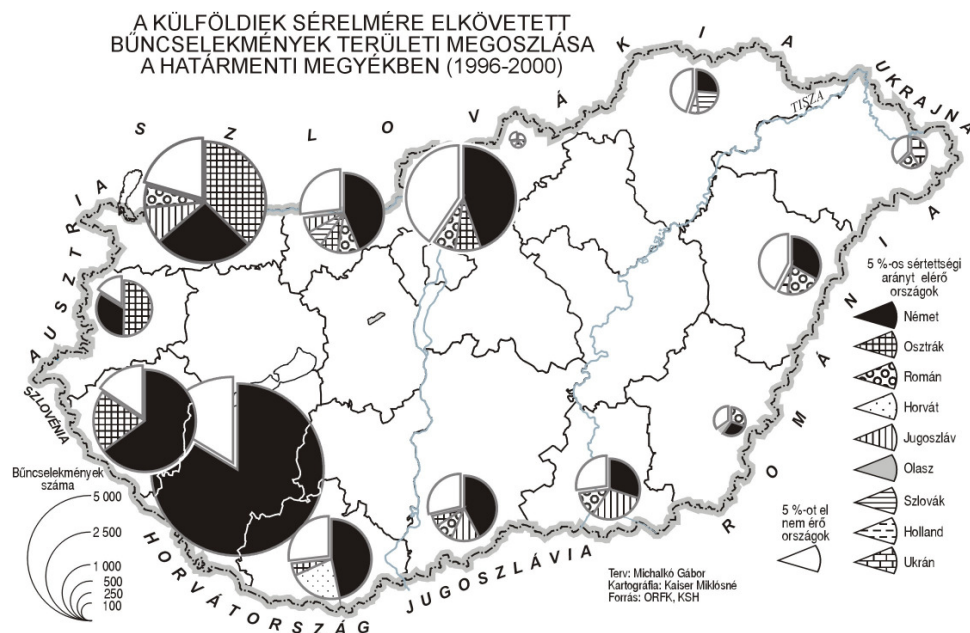
A magyarországi bűnügyi statisztika nem tesz különbséget a külföldi állampolgárok tartózkodási formája között, így a turistaként (kirándulóként, átutazóként) Magyarországon lévő vendégek, vagy a tartózkodási, munkavállalási engedéllyel rendelkező idegenek egyformán külföldiként jelennek meg a sértetti statisztikában (Dövényi 1997). E mellett az illegálisan Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok sérelmére elkövetett bűneseteket is tartalmazhatja a statisztika, azonban vélelmezni lehet, hogy rejtőzködő életvitele miatt ez a csoport ritkán tesz a rendőrségen feljelentést. Ezek a tények valamelyest megnehezítik a probléma objektív értékelését, azonban a statisztikai adatok belső struktúrájának feltárása következtében valószínűsíthető, hogy a külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények többségében a turisztikai célból Magyarországon tartózkodók válnak áldozatul.

A Magyarországra érkező külföldiek veszélyeztetettségi aránya az Európai Unió országaiból és a tengerentúlról érkezők esetében jelentősen magasabb, mint azoknál, akik Magyarországgal határos országokból utaznak be (amíg Németországból érkezik a Magyarországra látogatók 10,4 százaléka, a sérelmükre követik el a bűncselekmények 43,7 százalékát, tehát az érkezésük arányához képest négyszerre veszélyeztetettebbek). Ennek oka többek között arra vezethető vissza, hogy a gazdaságilag fejlettebb országokból érkező vendégek nagyobb értéket képviselő vagyontárgyakkal rendelkeznek, hagyományos értelemben vett turistaként viselkednek, magukkal hozzák a saját országuk közbiztonsági normáiból fakadó óvatlan szemléletüket, továbbá kevés információjuk van a Magyarországon rájuk leselkedő veszélyekről, ezért kevésbé körültekintőek.

Ha a külföldiek sérelmére elkövetett bűncselekmények belső szerkezetét a vendégek turisztikai tevékenységére való tekintettel elemezzük, szoros összefüggést mutathatunk ki a turisták magatartása és értékeik sérthetősége között. A külföldiek

sérelmére elkövetett összes bűncselekményen belül 50,1 százalékot tesznek ki a gépjárművel kapcsolatos jogsértések, 23,1 százalék a hagyományos lopás, 13,7 százalék a zseblopás és 9,4 százalék a betöréses lopás aránya. A vagyon elleni bűncselekményeknél lényeges elem, hogy azok területi eloszlását a sérthető értékek elhelyezkedése és védettsége egyaránt jelentősen befolyásolja (VAVRÓ 1995). A turista, mint potenciális áldozat azon bűncselekményi típusokat tekintve mondható veszélyeztetettnek, amelyeknél a külföldi vendégek tér- és időbeli koncentrálttsága összefüggésbe hozható értéktárgyaik védhetőségének csökkenésével. A magyarországi megyék többségében a vizsgálatba vont országok állampolgárainak sértettsége közelíti azok országos arányát, azonban léteznek a földrajzi fekvésből származó jellemző kivételek is (2. ábra).

2. ábra

A Békés megyében elkövetett bűncselekmények 30 százalékában románok, Csongrádban 29,4 százalékban jugoszlávok, Vasban 50,3 százalékban osztrákok, Nógrádban 23,1 százalékban szlovákok, Szabolcsban 41,7 százalékban ukránok, Baranyában 21,5 százalékban horvátok voltak a sértettek. Ezek a számarányok szoros összefüggést mutatnak a határ menti bevásárlóturizmussal. A teljes magyarországi forgalom 27 százalékát kitevő bevásárlóturizmusban (Michalkó–Timothy 2001) résztvevő vendégek többsége gépkocsival érkezik, zsúfolt áruházakat, forgalmas üzleti negyedeket, rosszhírű piacokat keres fel, amelynek következtében megvalósulnak az áldozattá válásának feltételei. A Magyarországra érkező külföldiek többségének elsődleges motivációja az úgynevezett bevásárlóturizmusban való részvétel, így a külföldieket ért bűncselekmények jelentős része a vásárlási tevékenység kapcsán érhető tetten. Mivel az üzleti célú bevásárlóturizmus a határ menti településeken realizálódik, így az érintett megyék bűnözési képében szoros

összefüggés mutatható ki a bűncselekmények és a külföldiek vásárlása között. A bevásárlóturizmusban való részvétel gyakran magában hordozza a jogkövető magatartástól való eltérést, ezért a külföldiek idegesebbek, figyelmetlenebbek, így könnyebben válnak a bűnözők áldozataivá. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a bevásárlóturizmus fenntartása során maguk a külföldiek is elkövetnek jellemző jogsértéseket, amelyek elsősorban a vámbűncselekmények, vámszabálysértések kategóriájába tartoznak.

A Balaton déli partszakasza és a magyar-horvát határ között fekvő Somogy megye kiemelkedő érintettsége a tó üdülőturizmusában résztvevő külföldiek gyakori áldozattá válásának következménye.

A csempészet és orgazdaság szerepe a határ menti bevásárlóturizmusban

A magyar büntető törvénykönyvben megfogalmazott jogsértések közül a csempészet és az orgazdaság áll leginkább összefüggésben a bevásárlóturizmussal. Ezeket a külföldi turisták a vásárlási magatartásukkal kapcsolatban, gyakran a magyarországi árubeszerzésük pénzalapjának megteremtése érdekében követik el. Ismert, hogy a bevásárlóturizmusban résztvevő külföldi magatartása erősen kereskedelem-centrikus, ezért elsősorban az áru megszerzése, értékesítése jelenti az utazás motivációját (Timothy–Butler 1995). A Magyarországra érkező külföldiek saját országuk – gyakran kereskedelmi mennyiségű – kurrens termékeit személyes poggyászként megjelenítve csempészik át a határon, majd azokat értékesítve a bevételből hazájukban nem kapható árucikkeket vásárolnak. A magyar büntető törvénykönyv hétköznapi értelmezése szerint az tekinthető csempésznek, aki a magával hozott, beviteli engedélyhez kötött vagy az engedélyezett mennyiséget meghaladó árucikket a hatóság ellenőrzése elől elrejtji, vagy annak értékéről hamisan nyilatkozik. A rendszerváltozást követő években a csempészetet szinte kizárólag magánforgalomban követték el, majd fokozatosan növekedett a külkereskedelmi áruforgalomban realizálódó jogsértések száma (Lux 1996). Az esetek többségében természetesen nem maga a kereskedelemmel foglalkozó cég, hanem az árut szállító gépjárművezető követte el a bűncselekményt. A csempészt termékek jelentős hányada az orgazdákon keresztül kerül a bevásárlóturizmus keresletét is élvező belföldi forgalomba. Ebben a folyamatban komoly szerepet játszanak azok a Magyarországon turistaként tartózkodó, magyarul anyanyelvi szinten beszélő külföldiek (leginkább határon túl élő magyar nemzetiségűek), akik a csempészt árucikket megvásárolják, elrejtik és annak értékesítésében közreműködnek. Az árucikkek a határ menti megyék KGST és kínai piacain találhatnak gazdára. Ezek a hagyományos jogsértésekhez képest jóval kisebb publicitást kapó esetek a Vám-és Pénzügyőrség (VP) hatáskörébe tartoznak.

A külföldiek által elkövetett vámjogsértések valós szerepének megítélésakor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a hatóság által észlelt és a valós esetszám között a személy- vagy vagyon elleni bűncselekményekhez képest lényegesen nagyobb különbség feltételezhető. Ez arra vezethető vissza, hogy az ún. zöldfolyosó (a határátkelőhelyeken kijelölt azon terület, ahol a belépő áthaladásakor ráutaló magatartással kinyilvánítja, hogy az általa behozni kívánt áruk mentesek a vámteher alól) igénybevétele árunyilatkozatnak minősül. A vámjog alapvetően a bizalmi elvre épül, de - bármilyen kellemetlen - az állam gazdasági érdekeinek biztosítása céljából a vámhatóságon keresztül gondoskodik a szűrőpróbaszerű ellenőrzés elvégzéséről. Ha figyelembe vesszük, hogy a Magyar Köztársaság határszakaszain évente közel 30 millió külföldi beutazását

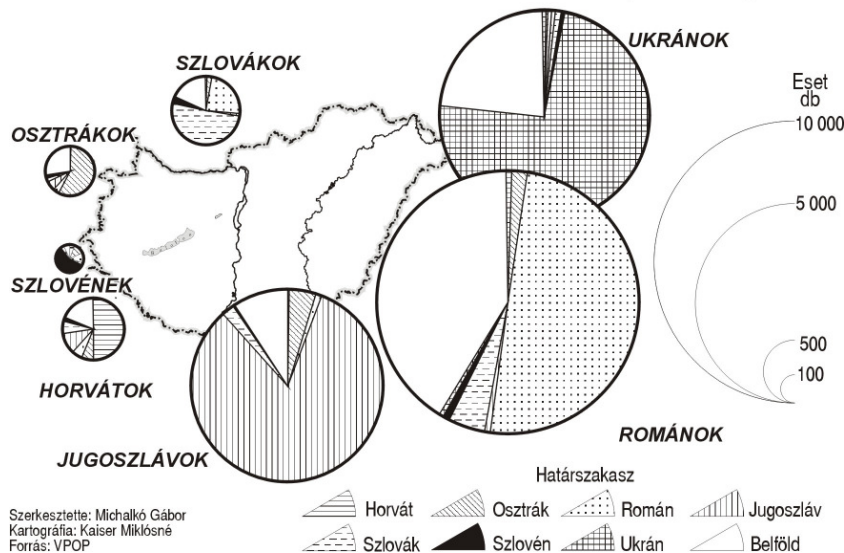

regisztrálják, akkor belátható, hogy a tényleges bűnelkövetőknek csak a töredéke érhető tetten.

1996 és 2001 között Magyarország egyes határszakaszain (és az azokhoz tartozó illetékességi területeken) a külföldi csempészek és orgazdák tekintetében erős területi koncentráció figyelhető meg. Az esetek kétharmadát az ukrán (42,1 %) és a román (22,7 %) határszakaszokon regisztrálták. Annak ellenére, hogy a keleti és az észak-keleti határszakasz az esetszámokban vezet, az egy esetre jutó átlagos elkövetési értéket vizsgálva az országos átlaghoz (428 202 forint) képest sokkal alacsonyabb mutatókkal rendelkezik (ukrán: 55819 forint, román: 84276 forint). Ez azt jelenti, hogy ezekben a térségekben többször, de alacsonyabb értékben valószínűleg meg jogsértéseket, vagyis a külföldiek kénytelenek kisebb értékkel is kockázatot vállalni. Ha a tárgyalt jogsértések számának és az egy esetre jutó elkövetési értékének határszakaszokénti megoszlását az elkövető állampolgárságára való tekintettel is megvizsgáljuk, arra következtethetünk, hogy az ukrán és a román határszakaszon a szomszédos országból érkező állampolgárok kiemelkedő esetszáma és alacsony elkövetési értéke éppen a bevásárlóturizmusban való érintettségük pregnáns mutatója lehet.

3. ábra

A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOK ÁLLAMPOLGÁRAI ÁLTAL MAGYARORSZÁGHATÁRSZAKASZAIN ÉS BELFÖLDÖN ELKÖVETETT VÁM- ÉS DEVIZAJOGSÉRTÉSEK (1994-1999)

Az elkövetők bevásárlóturizmusban való érintettségét tágabb földrajzi térben vizsgálva a szomszédos országok állampolgárainak Magyarország különböző határszakaszain történő tettenérésének száma jelenthet eligazodási alapot (3.ábra). A legnagyobb számú felderítésre a román állampolgárok esetében került sor (8715), őket az ukránok (5587) és a jugoszlávok (4666) követik. Általánosságban elmondható, hogy a

Magyarországgal szomszédos országok állampolgárainak közel a fele a saját hazája határszakaszán bukik le, de nem elhanyagolható a belföldön történő tettenérés sem. Kimagasló az összes ukrán és jugoszláv elkövetőből a magyar-ukrán (72,7 %) és a magyar-jugoszláv (80,8 %) határszakaszon történő lebukási arány. Belföldön, az informális piacokon és a közúton végrehajtott ellenőrzések alkalmával történő lebukások aránya a románok esetében a legmagasabb (41,7 %).

Összegzés

Magyarország 2004. májusától az Európai Unió tagja, egyben a 25 tagországot tömörítő államszövetség stratégiai fontosságú keleti kapuja. Az ország turizmusának arculata kettős. Egyrészt továbbra is érvényesül a Németországból érkező turisták dominanciája, másrészt lankadatlan a szomszédos országok állampolgárainak 1 napos látogatása. Miközben a német vendégek kényelmes autóbuszokban ismerkednek Magyarországgal látvánival, addig a környező országok állampolgárainak többsége bevásárlással, rokonaik felkeresésével vagy az országon történő átutazással tölti az idejét. Magyarország azonban nemcsak népszerű idegenforgalmi célterület, hanem jó néhány, egzisztenciális gonddal küzdő, elsősorban az Európai Unió legutóbbi bővítéséből kimaradó ország állampolgárainak megélhetést biztosító térszín is. A tartózkodásuk során végzett tevékenységek gyakran az informális gazdaságot erősítik és a kriminológiai események számát növelik, amelynek következményei éppen ellentétesek Magyarország idegenforgalmi érdekeivel. Természetesen az országimázst a Magyarországon tartózkodó külföldiek jogsértéseit meghaladó mértékben befolyásolják a turisták ellen elkövetett atrocitások.

A kutatás során tovább erősödött az a felismerés, hogy a turizmus jelenségének komplex, tudományos igényű elemzése nem nélkülözheti a kriminálgeográfiai megközelítést sem. Az elvégzett vizsgálatoknak sikerült alátámasztani azt a feltételezésünket miszerint bizonyos, a külföldiek sérelmére, illetve általuk Magyarországon elkövetett jogsértések és a turizmusban való érintettségük között összefüggés mutatható ki. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ez a kapcsolat minimális mértékben hordoz olyan tényezőket, amelyekből azt a következtetést lehetne levonni, hogy a Magyarországra érkező külföldiek a legtöbb Európai Unió tagállamhoz képest nagyobb eséllyel válnak bűncselekmények áldozataivá, vagy követnek el jogszabályba ütköző cselekedeteket. Magyarország sajátos geopolitikai helyzete azonban kétségtelenül determinálja az ország jelenlegi közbiztonsági helyzetét, amely a turisták biztonságérzetére is hatással van. E mellett motiválólólag hat a határon túlról érkező, bűnözői életvitelre hajlamos személyek itt tartózkodására, egyes esetekben illegális beutazására. A jelen tanulmányban tárgyalt nem kívánatos jelenségek ellenére a turizmus továbbra is Magyarország egyik húzóágazatának számít, amit a nemzetközi szállodaláncok négy és ötcillagos egységeinek egymást követő megnyitása is alátámaszt.

Irodalom:

1. Anson, C. (1999), Planning for Peace: the role of tourism in the aftermath of violence. *Journal of Travel Research*, 38. 1. 57-61. o.
2. Aziz, H. (1995), Understanding Attacks on Tourists in Egypt. *Tourism Management*, 16. 91-95. o.
3. Buckley, P. – Klemm, M. (1993). The decline of tourism in Northern Ireland: The causes. *Tourism Management*. 14. 184-194. o.

4. Chesney-Lind, M. – Lind, I.Y. (1986), Visitors as Victims: Crimes Against Tourists in Hawaii. *Annals of Tourism Research*, 13. 167-191. o.
5. Cohen, E. (1996), Touting tourists in Thailand: tourist-oriented crime and social structure, in: Pizam, A./Mansfeld, Y. (eds), *Tourism, Crime and International Security Issues*, John Wiley and Sons/New York, 321 o.
6. deAlbuquerque, K. – McElroy, J. (1999), Tourism and Crime in the Caribbean. *Annals of Tourism Research*, 26.4. 968-84. o.
7. Dövényi Z. (1997), Adalékok a Magyarországon élő idegenek területi megoszlásához. In: Sík E. – Tóth J.: *Migráció és politika*, 97-105. o.
8. Hall, C.M. (2002), Travel Safety, Terrorism and the Media: The Significance of the Issue-Attention Cycle. *Current Issues in Tourism*, 5. 5. 458-466. o.
9. Hall, M. – Timothy, D. – Duval, T. (eds) (2003), *Safety and Security in Tourism: Relationships, Management, and Marketing*. Binghamton. Haworth. 340 o.
10. Herbert, D.T. (1982), *The geography of urban crime*. London/Longman 1982.
11. Illés S. (2000), Belföldi vándormozgalom a XX. század utolsó évtizedeiben. *Kutatási jelentések* 63. KSH NKI. 112. o.
12. Ioannides, D. – Apostolopoulos, Y. (1999), Political instability, war and tourism in Cyprus: Effects, management and prospects for recovery. *Journal of Travel Research*, 38. 1. 51-56. o.
13. Jakubovich N. (2000), A migráció az Európai Unióban és Magyarországon, *Belügyi Szemle*, 3. 87-99. o.
14. Kobolka I. – Ritecz Gy. – Sallai J. (2003), The Criminal Geography of the Borders of the Hungarian Republic at the Millennium. *Europa 2002*, July. 35-44. o.
15. Kovács Z. (1989), *A bűnözésföldrajz lehetőségei hazánkban*. Budapest: MTA FKI. 8. o.
16. Lux Gy. (1996), A Vám-és Pénzügyőrség feladatai és lehetőségei a feketegazdaság, a szervezett bűnözés és a korrupció visszaszorításában, in: Gönczöl, K. (szerk), *Kriminológiai Közlemények*, 54. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1996, 72-88. o.
17. Michalek, A. (1995), Spatial differentiation of criminality and chosen criminal acts in the Slovak Republic (on the level of districts), *Geograficky Casopis*, 2. 93-108. o.
18. Michalkó G. – Timothy, D.J. (2001), Cross-Border Shopping in Hungary: Causes and Effects. *Visions in Leisure and Business*, 20.1. 4-22. o.
19. Michalkó G. (2001), Social and geographical aspects of tourism in Budapest, in: *European Spatial Research Policy*, 8. 105-118. o.
20. Michalkó G. (2002), Magyarország turizmusának kriminálgeográfiája, *Belügyi Szemle* 68-85. o.
21. Michalkó G. 2003: Tourism eclipsed by crime: The vulnerability of foreign tourist in Hungary. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 15. 2-3. 159-172. o.
22. Pain, R. (1991), Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime, *Progress in human geography*, 415-431. o.
23. Pain, R. (1997), Social geographies of women's fear of crime, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22. 231-244. o.
24. Pizam, A./Mansfeld, Y. (1996), *Tourism, Crime and International Security Issues*, New York/John Wiley and Sons.
25. Ratcliffe, J. H./McCullagh, M.J. (1998), Aoristic crime analysis, *International Journal of Geographical Information Science*, 12. 7. 751-764. o.
26. Ritecz Gy. (2003), Az európai (schengeni) határőrizeti követelményekre való felkészülés helyzete és további feladatok Magyarországon, *Európai Tükör*, 90. 2003, 5-68. o.
27. Sallai J. (2003), Az ukrán-magyar határ kriminálgeográfiája az 1990-es években és a magyar-magyar kapcsolattartás jövője a külső határ mentén, *Európai Tükör*, 90. 2003, 69-126. o.
28. Sík E. (2003), Piacok és feketemunka. *Önkormányzati Tájékoztató*, 13. 5. 19-26. o.
29. Sönmez, S. (1998), Tourism, Terrorism, and Political Instability. *Annals of Tourism Research*, 25.2. 416-56. o.
30. Tarlow, P./Muehsam, M. (1996), Terrorism and tourism: an overview and Irish example. in: Pizam, A./Mansfeld, Y., *Tourism, Crime and International Security Issues*, New York/ John Wiley and Sons, 11-22. o.
31. Timothy, D. – Butler, R. (1995): Cross-border shopping: a north american perspective. *Annals of Tourism Research*, 22. 16-34. o.
32. Timothy, D. (1995), International boundaries: new frontiers for tourism research, *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 1. 1995. 141-152. o.
33. Tóth A. (2003): Határőrség által felfedezett jogellenes cselekmények bűnözésföldrajzi vizsgálata In: Süli-Zakar I., *Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 375-385. o.

-
34. Vas G. (2000), Határellenőrzés és az illegális migráció elleni fellépés az Európai Unióban, *Belügyi Szemle*, 3. 74-86. o.
  35. Vavró I. (1995), A bűnözési gyakoriság területi különbségei, *Statisztikai Szemle*, 4-5. 355-366. o.
  36. Wall, G. (1996), Terrorism and tourism: an overview and Irish example, in: Pizam, A./Mansfeld, Y., *Tourism, Crime and International Security Issues*, New York/John Wiley and Sons, 143-158. o.